

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “บทบาททางการเมืองและการมีส่วนร่วมของวิद्यุชุมชนในการเลือกตั้ง” ต้องการค้นหบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อการเสนอเรื่องทางการเมืองของสถานีวิद्यุชุมชน คณะผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดต่าง ๆ เป็นแนวทางในการศึกษาคือ

- 2.1 แนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อมวลชน
 - 2.1.1 บทบาทหน้าที่ในทัศนะของ ฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold Lasswell)
 - 2.1.2 บทบาทหน้าที่ในทัศนะของคณะกรรมการแมค ไบรด์
 - 2.1.3 บทบาทหน้าที่ในทัศนะของเดนนิส แมคควอล (Denis McQuail)
 - 2.1.4 บทบาททางการเมืองสื่อสารในฐานะเครื่องมือทางการเมือง
 - 2.1.5 บทบาทหน้าที่ของวิद्यุชุมชนในฐานะสื่อมวลชน
 - 2.1.6 ความรับผิดชอบทั่วไปและความรับผิดชอบในการเสนอเรื่องการเมืองของวิद्यุชุมชน
- 2.2 แนวคิดเรื่องการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation)
 - 2.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง
 - 2.2.2 รูปแบบการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน
 - 2.2.3 ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน
- 2.3 แนวคิดเรื่องประชาสังคม (Civic Society)
- 2.4 พัฒนาการของวิद्यุชุมชนในต่างประเทศ
 - 2.4.1 วิद्यุชุมชนในประเทศต่าง ๆ
 - 2.4.2 ยูเนสโกกับวิद्यุชุมชน
 - 2.4.3 หลักการดำเนินงานของวิद्यุชุมชน
- 2.5 วิद्यุชุมชนในประเทศไทย
 - 2.5.1 รูปแบบการกระจายเสียงและคลื่นความถี่
 - 2.5.2 สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับวิद्यุชุมชนหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540
 - 2.5.3 กรอบการดำเนินการจุดปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิद्यุชุมชน กรมประชาสัมพันธ์
 - 2.5.4 ประมวลสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับวิद्यุชุมชนในปัจจุบัน
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อมวลชน

2.1.1 บทบาทหน้าที่ในทัศนะของ ฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold Lasswell)

ฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold Lasswell) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน ได้กล่าวถึงหน้าที่ของสื่อมวลชนว่ามีบทบาทหน้าที่สำคัญอยู่ 3 ประการคือ

1) สังเกตการณ์สภาพแวดล้อมและรายงานสภาพแวดล้อมทางสังคม (Surveillance of the Environment) คือการสอดส่องและการติดตามเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อสมาชิกในสังคมมารายงานให้สมาชิกในสังคมทราบ

2) ประสานสัมพันธ์ส่วนต่าง ๆ ของสังคม (Correlation of the Different Parts of Society in Responding to Environment) หมายถึงหน้าที่ในการติดตาม ศึกษาเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างถูกต้องและถี่ถ้วนแล้วนำมาชี้แจงเพื่อช่วยปรับให้สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ มีความเข้าใจซึ่งกันและกันอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันได้ด้วยความสงบเรียบร้อย

3) ถ่ายทอดมรดกทางสังคม (Transmission of Social Heritage from one Generation to the next) หมายถึงหน้าที่ในการเผยแพร่หรือถ่ายทอดหรือสืบทอดความรู้ ค่านิยม ทัศนคติ และบรรทัดฐานของสังคมจากยุคสมัยหนึ่งไปสู่ยุคสมัยหนึ่ง เพื่อให้วิทยาการ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของสังคมนั้น ๆ คงอยู่ตลอดไป

นอกจากหน้าที่ที่ได้กล่าวมาแล้ว วิลเบอร์ แชมรมม์ (Wilbure Schramm) และชาร์ลส์ อาร์ไรท์ (Charles R. Wright) ได้เพิ่มเติมหน้าที่ประการที่สี่ของสื่อมวลชนไว้อีกประการหนึ่งคือ หน้าที่ในการให้ความบันเทิง (Entertainment Function)

2.1.2 บทบาทหน้าที่ในทัศนะของคณะกรรมการกิจการแม่ไบรต์

ในปี พ.ศ. 2523 องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก ได้ตั้งคณะกรรมการประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญระดับโลก 16 คน เพื่อศึกษาปัญหาการสื่อสารของโลกและได้ตีพิมพ์รายงานที่สำคัญชื่อ “Many Voice, One World” ในบทที่สองของรายงานได้ประมวลบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารไว้สองประเภทคือ บทบาทหน้าที่ที่มองจากจุดยืนของปัจเจกชน และบทบาทหน้าที่ที่มองจากจุดยืนของสังคม (สมควร กวียะ. ม.ป.ป. : 61-62)

จากจุดยืนของปัจเจกชน บทบาทหน้าที่ของการสื่อสารจำแนกได้ 8 ประการคือ

- 1) การให้ข่าวสาร (Information) หมายถึง การเก็บ รวบรวม การประมวลข่าวสารเพื่อเผยแพร่ในรูปของข่าว ข้อมูล รูปภาพ ข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็น เพื่อให้บุคคลเกิดความเข้าใจและมีปฏิกิริยาอย่างถูกต้องและนำไปสู่การตัดสินใจที่เหมาะสม
- 2) การสังคมนิยม (Socialization) ได้แก่ การให้ความรู้ ความเข้าใจที่จะทำให้บุคคลดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพในฐานะสมาชิกของสังคมและเกิดความสำนึกในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น
- 3) การสร้างแรงจูงใจ (Motivation) หมายถึงการส่งเสริมสนับสนุนให้ไปสู่เป้าหมายระยะสั้นและระยะยาวของสังคม กระตุ้นให้บุคคลเกิดความพยายามและตัดสินใจเลือกแนวทางและพฤติกรรมที่นำไปสู่เป้าหมายที่ยินยอมพร้อมใจกำหนดเอาไว้
- 4) การถกเถียงและอภิปราย (Debate and Discussion) คือการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในสังคมเพื่อให้เกิดความตกลงยินยอมที่มีผลดีต่อส่วนรวม
- 5) การให้การศึกษา (Education) คือการสื่อสารที่เข้ามาช่วยถ่ายทอดวิชาความรู้ทำให้เกิดการพัฒนาสติปัญญา อุปนิสัยและสมรรถภาพของบุคคล
- 6) การส่งเสริมวัฒนธรรม (Cultural Promotion) หมายถึงการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมเพื่อรักษามรดกที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ
- 7) การให้ความบันเทิง (Entertainment) คือการถ่ายทอดผลงานทางศิลปะ วรรณกรรม ละคร ดนตรี การละเล่นและศิลปะต่าง ๆ เพื่อความสนุกสนานรื่นเริงและการพักผ่อน
- 8) การประสานสามัคคี (Integration) คือ การให้บุคคล กลุ่ม และประชาชนได้รับรู้ข่าวสารที่จำเป็นต่อการเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจซึ่งกันและกันในการดำรงชีวิต

คณะกรรมการการแมคไบรด์ มองเห็นว่าบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารจากจุดยืนของสังคมในเรื่องการจรจร โลงสังคมเป็นมิติใหม่ของการสื่อสารที่สำคัญมากแต่ก็ถูกมองข้ามและแทนที่จะนำไปใช้ทางบวกกลับนำไปใช้ทางลบ คณะกรรมการชุดนี้จึงได้เสนอเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาการสื่อสารเพื่อให้เห็นบทบาทหน้าที่ที่สร้างสรรค์ คือ (สมควร กวียะ. ม.ป.ป. : 63-67)

- 1) ความจำเป็นทางสังคม (A Social Need)
- 2) เครื่องมือทางการเมือง (A Political Instrument)
- 3) พลังทางเศรษฐกิจ (An Economics Force)
- 4) ศักยภาพทางการศึกษา (An Education Potential)

2.1.3 บทบาทหน้าที่ในทัศนะของเดนิส แมคควอล (Denis McQuail)

เดนิส แมคควอล (Denis McQuail) ได้เสนอความคิดเห็นไว้ในหนังสือชื่อ Mass Communication Theory : an Introduction โดยเน้นความเกี่ยวพันระหว่างสื่อมวลชนกับสังคม ในบริบทต่าง ๆ ดังนี้ (สมควร กวียะ. ม.ป.ป. : 72-76)

บทบาทหน้าที่ที่พึงประสงค์ของสื่อมวลชนต่อสังคม

- 1) การให้ข่าวสาร (Information)
 - การให้ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์และสภาพการณ์ในสังคมและในโลก
 - บอกให้ทราบถึงสัมพันธภาพแห่งอำนาจ
 - ช่วยส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรม การปรับตัวและความก้าวหน้า
- 2) การประสานสัมพันธ์ (Correlation)
 - อธิบาย แปลความและ วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความหมายของเหตุการณ์และข่าวสาร
 - ทำให้เกิดการสังคมนิยม ((socializing)
 - ประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน
 - ทำให้เกิดความยินยอมพร้อมใจกัน
 - จัดระเบียบและบอกให้รู้ว่าสถานภาพทางสังคมอะไรสำคัญกว่าอะไร
- 3) การสร้างความต่อเนื่อง (continuity)
 - แสดงออกวัฒนธรรมหลักและยอมรับวัฒนธรรมของกันและกัน รวมทั้งพัฒนาการของวัฒนธรรมใหม่
 - ก่อให้เกิดการชำระค่านิยมพื้นฐานของคนทั่วไป
- 4) การให้ความบันเทิง (Entertainment)
 - ให้ความสนุกสนาน เพลิดเพลินและวิธีการพักผ่อนหย่อนใจ
 - ลดความตึงเครียดทางสังคม
- 5) การระดมสรรพกำลัง (Mobilization)
 - รมรงค์ด้านการเมือง สงคราม การพัฒนาเศรษฐกิจ การทำงาน ศาสนา เพื่อวัตถุประสงค์ของส่วนรวม

บทบาทหน้าที่ทางการเมืองและธุรกิจ

- 1) การให้ข่าวสาร (Information)
 - แจ้งเป้าหมายและกิจกรรมขององค์กรของตน
 - บอกให้ทราบถึงเหตุการณ์และสภาพการณ์ภายนอกที่เกิดขึ้น
 - กำหนดอะไรก่อนหลังตามหลักผลประโยชน์ขององค์กร
 - ให้ข่าวสารและเรียกร้องความสนใจในการโฆษณา
 - รณรงค์ให้การศึกษาและข่าวสารโดยตรง
- 2) การแปลความหมาย (Interpretation)
 - แปลความหมายข่าวสารและเหตุการณ์ในทัศนะขององค์กร
 - หล่อหลอมประชาชาติ ประชาสัมพันธ์ สร้างภาพลักษณ์หรือจินตภาพ
 - วิพากษ์วิจารณ์คู่แข่ง
- 3) การแสดงออก (Expression)
 - เป็นปากเสียงให้ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ หลักการ
 - ช่วยพัฒนาจิตสำนึกในหมู่คณะ
- 4) การระดมสรรพกำลัง (Mobilization)
 - เร้าให้เกิดความสนใจ ความร่วมมือ และความสนับสนุน
 - จัดตั้งและแนะนำกิจกรรมของสมาชิก พยายามชักจูงใจและเปลี่ยนแนวความคิด
 - ทหารายได้
 - สร้างอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคด้วยวิธีการโฆษณาสินค้า

บทบาทหน้าที่ในทัศนะของผู้ปฏิบัติงานด้านการสื่อสารมวลชน

- 1) การจัดหาข่าวสาร (Information)
 - รวบรวมข่าวสารที่ผู้รับสารเกี่ยวข้องหรืออาจสนใจ
 - เลือกประมวลและเผยแพร่ข่าวสารเหล่านั้น
- 2) การแปลความหมาย
 - แสดงความคิดเห็นของบรรณาธิการ
 - ให้ข่าวสารที่เป็นภูมิหลังและข้อวิพากษ์วิจารณ์
 - ทำหน้าที่เป็นผู้คอยติชมหรือคอยเฝ้าดู (watchdog) ผู้มีอำนาจหน้าที่ในบ้านเมือง
 - สะท้อนหรือแสดงสาธารณสมบัติ เป็นเวทีแสดงออกและแลกเปลี่ยนทัศนะที่แตกต่างกัน

- 3) การแสดงออกทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง (continuity)
 - สะท้อนและแสดงออกวัฒนธรรมและค่านิยมหลักระดับชาติ ภูมิภาค ท้องถิ่น
 - เป็นปากเป็นเสียงให้วัฒนธรรมและค่านิยมของกลุ่มต่าง ๆ (subgroup) ในสังคม
- 4) การให้ความบันเทิง (Entertainment)
 - สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้รับสารด้วยการละเล่นสนุกสนานหรือความเพลิดเพลิน
- 5) การระดมสรรพกำลัง (Mobilization)
 - โฆษณาสินค้าหรือโฆษณาชวนเชื่อให้กับผู้ใช้บริการที่เป็นลูกค้า
 - รณรงค์เพื่อหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง
 - เพิ่มปริมาณผู้รับสารและจัดหาวิธีการใช้สื่อแบบใหม่ ๆ ในการรับสาร

2.1.4 บทบาททางการสื่อสารในฐานะเครื่องมือทางการเมือง

การเมืองในที่นี้หมายถึง (1) ศิลปะและศาสตร์ของการปกครองบ้านเมือง (2) การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเมือง (3) กิจการ วิธีการ หลักการ กลยุทธ์และความคิดเห็นในทางการเมือง การดำเนินงานทางการเมืองสมัยใหม่จะประสบความสำเร็จต้องอยู่บนหลักการประชาธิปไตยและต้องให้การสื่อสารหล่อหลอมอุดมการณ์ทางการเมืองที่พึงประสงค์ บทบาทหน้าที่ของการสื่อสารในฐานะเครื่องมือทางการเมืองดังนี้

- 1) ถ่ายทอดข่าวสารและความรู้ทางการเมือง
- 2) จัดระเบียบวาระประเด็นปัญหาทางการเมืองที่ควรนำมาถกเถียงอภิปราย
- 3) การเผยแพร่ปลูกฝังความเชื่อทางการเมือง
- 4) การพัฒนาทางการเมือง

ในขณะเดียวกันแต่ละสังคมมีวัฒนธรรมทางการเมืองแตกต่างกัน แต่ละประเทศอาจมีการมอบหมายบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนในการธำรงรักษาวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป บทบาทของสื่อมวลชนที่ได้รับมอบหมายคือ

- 1) สื่อมวลชนมีหน้าที่สร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้มีอำนาจ
- 2) สื่อมวลชนมีหน้าที่ให้คำอธิบายหรือเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ แล้วตีความให้สาธารณชนรับรู้

- 3) สื่อมวลชนมีหน้าที่เคลื่อนไหวระดมความร่วมมือจากมวลชนในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงทางการเมือง
- 4) สื่อมวลชนมีหน้าที่จัดการกับความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้น
- 5) สื่อมวลชนมีหน้าที่กำหนดวาระประเด็นที่สำคัญทางการเมือง
- 6) สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นเสมือนนายทวารประตู (Gatekeeper) ที่จะพิจารณาเลือกสรรว่า ความต้องการทางการเมืองอะไร ของคนกลุ่มใด สิ่งใดควรเผยแพร่สิ่งใดควรนิ่งเฉย (กาญจนา แก้วเทพ. 2547 : 260-261)

เงื่อนไขในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน

ในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขแวดล้อมของสื่อคือ

- 1) การมีเสรีภาพในการแสดงออก
- 2) สังคมจะต้องมีการกำหนดกติกาและขอบเขตความรับผิดชอบให้แก่การทำงานของสื่อ
- 3) เงื่อนไขทางการเมืองต้องมีเวทีให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นโดยไม่ถูกปิดกั้น
- 4) การทำงานของสื่อต้องเป็นอิสระจากอิทธิพลของระบบธุรกิจหรือระบบตลาด
- 5) เงื่อนไขทางการเมืองของผู้รับสารคือ ความตื่นตัวทางการเมือง ความสนใจในการติดตามข่าวสารทางการเมืองและความเข้าใจทางการเมือง (กาญจนา แก้วเทพ. 2547 : 262-263)

2.1.5 บทบาทหน้าที่ของวิทยุชุมชนในฐานะสื่อมวลชน

หน้าที่หลักที่วิทยุชุมชนต้องยึดถือเป็นภารกิจคือ

- 1) ให้ข้อมูลข่าวสาร ชุมชนต้องได้รับรู้ข่าวสาร เหตุการณ์ ความเป็นไปในชุมชนและเหตุการณ์ระดับชาติที่มีผลกระทบต่อชุมชน
- 2) ให้ความรู้ ชุมชนต้องมีโอกาสเรียนรู้พัฒนาตนเองผ่านวิทยุชุมชน เพื่อให้รู้เท่าทันพึ่งตนเองได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสืบทอดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 3) ให้ความบันเทิง ชุมชนควรได้รับความบันเทิงเป็นการพักผ่อน วิทยุชุมชนควรเน้นความบันเทิงที่เป็นศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและความบันเทิงอื่น ๆ ที่สื่อกระแสหลักไม่ให้ความสำคัญ

วิทยุชุมชนควรแสดงบทบาทหน้าที่ที่สำคัญสองประการคือ (จิรพร วิทยศักดิ์พันธุ์ และ นาฎยา ตนานนท์. 2550 : 36-39)

1) บทบาทในการเผยแพร่การไหลเวียนของข่าวสาร

วิทยุชุมชนควรมีบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างจากบทบาทของวิทยุกระแสหลักที่ให้ข้อมูลข่าวสารในแนวดิ่ง แต่ควรเผยแพร่ข้อมูลในแนวดิ่งและแนวนอนเพื่อความสมดุลในการไหลเวียนของข่าวสาร

- การไหลเวียนของข่าวสารในแนวดิ่ง (เป็นการถ่ายทอดข่าวสารจากบนลงล่าง)
 - เป็นเครื่องมือถ่ายทอดและเผยแพร่ข่าวสารของฝ่ายราชการทั้งจากส่วนกลางและหน่วยงานท้องถิ่น
 - เป็นการแจ้งข้อมูลข่าวสารให้รับรู้และปฏิบัติตาม
 - ให้ความรู้จากหน่วยงานและสถาบันการศึกษา
 - เป็นเครื่องมือทางการเมืองระดับชาติในการกระจายความรู้เรื่องการเลือกตั้ง
- การไหลเวียนของข่าวสารในแนวดิ่ง (เป็นการส่งข่าวสารจากล่างขึ้นบน)
 - ส่งข้อมูลข่าวสารจากชุมชนคนรากหญ้าขึ้นไปสู่หน่วยงานราชการ
 - เป็นช่องทางในการสอบถามข้อมูล ร้องเรียน หรือร้องทุกข์ของชุมชน
 - เป็นช่องทางในการติดตาม ตรวจสอบการแก้ปัญหาที่ชุมชนร้องเรียน
 - เป็นช่องทางในการแสดงตัวตน อัตลักษณ์ และศักดิ์ศรีของชุมชนให้เป็นที่ประจักษ์
- การไหลเวียนของข่าวสารในแนวนอน
 - เป็นสื่อกลางของชุมชน
 - เป็นการสื่อสารของสมาชิกในชุมชน
 - เป็นเวทีแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นปัญหาของชุมชนเพื่อหาทางแก้ปัญหา
 - เป็นเวทีประสานความช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างชุมชน

2) บทบาทในการพัฒนาชุมชน

วิทยุชุมชนสามารถเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองในมิติต่าง ๆ คือ

- เกื้อหนุนระบอบประชาธิปไตยโดยการติดตาม ตรวจสอบการเมืองระดับท้องถิ่น
วิพากษ์วิจารณ์นโยบายและการทำงานของการเมืองในชุมชน
- เสริมสร้างพลังเศรษฐกิจของชุมชน แนะนำอาชีพ เผยแพร่สินค้าชุมชน
- ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม สืบสานวิถีชุมชนและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
- หล่อหลอมค่านิยมที่ช่วยพัฒนาชุมชน
- ระดมความร่วมมือเกี่ยวกับกิจกรรมสาธารณะ
- ช่วยเตือนภัยให้ชุมชน
- ประสานสามัคคีด้วยการเป็นสื่อกลางในการคลี่คลายความขัดแย้ง
- เป็นเวทีฝึกฝนเรียนรู้กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

2.1.6 ความรับผิดชอบทั่วไปและความรับผิดชอบในการเสนอเรื่องการเมืองของวิทยุชุมชน

ความรับผิดชอบทั่วไป

วิทยุชุมชนควรแสดงความรับผิดชอบในการกระจายเสียงต่อชุมชนดังนี้
(จิรพร วิทยศักดิ์พันธุ์ และ นาฎยา ดนายนนท์. 2550 : 36-35)

- 1) ความรับผิดชอบต่อกลุ่มผู้ฟังและสาธารณชน
 - เสนอรายการที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟังและส่วนรวม
 - ต้องเสนอข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้
- 2) ความรับผิดชอบต่อสิทธิส่วนบุคคล
 - ไม่กล่าวร้ายให้ผู้อื่นเสียหาย
 - ไม่นำเรื่องส่วนตัวของผู้อื่นมาเผยแพร่ให้เสียหาย
- 3) ความรับผิดชอบด้านเนื้อหาสาระและรูปแบบรายการ
 - ต้องเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง
 - ควรตรวจสอบความถูกต้อง เทียบตรงก่อนนำเสนอ
 - ต้องเสนอรายการที่มีคุณภาพ

ความรับผิดชอบในการเสนอเรื่องทางการเมือง

หากวิทยุชุมชนมีโอกาสกระจายเสียงเรื่องการเมืองเกี่ยวกับการเลือกตั้งควรคำนึงถึงจรรยาบรรณในการนำเสนอเพื่อเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อในฐานะสื่อมวลชน คือ

- 1) คณะบริหารวิทยุชุมชนควรศึกษารายละเอียดกฎหมายการกระจายเสียงที่เกี่ยวกับการเสนอข่าวการเลือกตั้งที่ออกอากาศในระหว่างการหาเสียงและควรปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด
- 2) นักกระจายเสียงไม่ควรทำให้พรรคการเมืองใดหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดได้เปรียบหรือเสียเปรียบ
- 3) พรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างเป็นทางการควรได้รับโอกาสและเวลาการกระจายเสียงเท่าเทียมกัน โดยต้องคำนึงถึงความยาวในการออกอากาศ คุณภาพของการนำเสนอ รวมทั้งความได้เปรียบเรื่องวันและเวลาออกอากาศด้วย
- 4) หากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตกลงกันไม่ได้เรื่องความเท่าเทียมก็ต้องจับสลากเลือกวันเวลา หรือใช้วิธีอื่นในทำนองเดียวกัน
- 5) ควรตัดต่อข่าว และข้อมูลข่าวสารให้เหลือเพียงข้อเท็จจริงล้วน ๆ และควรหลีกเลี่ยงที่จะไม่สนับสนุนหรือต่อต้านพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งใด ๆ
- 6) เจ้าหน้าที่ของวิทยุชุมชนรวมทั้งคณะบริหาร ควรลาออกจากราชการและละเว้นกิจกรรมในฐานะนักวิทยุเสียก่อนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองของพรรคใดพรรคหนึ่ง (คอลิน เฟรเซอร์และโซเนีย เรสเตรโป เอสตราดา. 2005 : 117-118)

2.2 แนวคิดเรื่องการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation)

รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ความสำคัญเรื่องการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยปรากฏในบทบัญญัติหลายมาตรา นำไปสู่ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participation Democracy) อย่างไรก็ตามประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจะพัฒนามากหรือน้อยไม่ได้ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติในกฎหมายรัฐธรรมนูญ แต่การพัฒนาประชาธิปไตยที่สำคัญขึ้นอยู่กับระดับการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ถ้าประชาชนสนใจและมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ติดตาม ควบคุม ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลรวมทั้งรับผิดชอบ เอาใจใส่กิจกรรมทางการเมืองทุกเรื่อง ความเป็นประชาธิปไตยของสังคมนั้นๆ ก็จะพัฒนาขึ้นตามลำดับส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองกล่าวคือ การดำเนิน

นโยบายทางการเมือง นโยบายด้านเศรษฐกิจ นโยบายทางสังคมของรัฐบาลจะดำเนินไปในทิศทางที่มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์แก่ประชาชน

2.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การเข้าร่วม ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนตามสิทธิที่กฎหมายกำหนดด้วยความสมัครใจ โดยมุ่งหวังที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนควรเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสมไม่ขัดต่อกฎหมาย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2547 : 9)

การมีส่วนร่วมในทางการเมืองจะเกิดผลถ้าประชาชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งและยอมรับความแตกต่างของแต่ละกลุ่ม ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการให้ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีโอกาสแสดงความคิดเห็น และมีส่วนในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ที่จะส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่

2.2.2 รูปแบบการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน

การมีส่วนร่วมนอกจากเป็นมิติหนึ่งของประชาธิปไตยแล้วยังเป็นมิติหนึ่งของธรรมาภิบาลด้วย ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นมิติหนึ่งของประชาธิปไตยจะมีลำดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสรุปได้คือ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และ ถวิลวดี บุรีกุล. 2549 : 64)

สนใจและมีส่วนร่วมมาก

14. ร่วมดำเนินกิจกรรมสาธารณะและดูแลกิจกรรมของพรรคการเมือง
 13. เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมือง
 12. ดำเนินกิจกรรมหาเงินเข้าพรรคการเมือง
 11. ร่วมกิจกรรมของพรรคเช่นเข้าประชุม
-

สนใจและมีส่วนร่วมปานกลาง

10. สมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง
 9. ช่วยณรงค์หาเสียง
 8. ร่วมการประชุม ฟังการหาเสียง แนะนำตัวหรือการชุมนุมทางการเมือง
 7. บริจาคเงิน/ สิ่งของช่วยเหลือพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง
 6. ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้นำทางการเมือง
-

สนใจและมีส่วนร่วมน้อย

5. ร่วมประชาสัมพันธ์ทางการเมือง
 4. พยายามพูดเชิญชวนให้ผู้อื่นไปเลือกตั้งผู้ที่ตนสนับสนุน
 3. เป็นผู้เปิดประเด็นพูดคุยเรื่องการเมือง ให้ความรู้ผู้อื่น
 2. ไปเลือกตั้ง
-
1. แสดงตนเป็นผู้สนใจทางการเมือง เช่น ร่วมพูดคุยเรื่องการเมือง
 0. ไม่สนใจและเข้าร่วมกิจกรรมใดเลย
-

ตารางที่ 2-1 ลำดับชั้นของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในบริบทสากล

นอกจากนี้ประชาชนจะมีส่วนร่วมทางการเมืองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญได้ ดังนี้
(สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2547 : 12-27)

- 1) การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง
- 2) การใช้สิทธิออกเสียงประชามติ
- 3) การจัดตั้งและเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง
- 4) การใช้สิทธิในการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย
- 5) การใช้สิทธิในการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูง
- 6) การมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองท้องถิ่น
- 7) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการทางนิติบัญญัติ
- 8) การมีส่วนร่วม โดยการรวมตัวเป็นกลุ่มผลประโยชน์

2.2.3 ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน

บริบททางการเมืองและรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสังคมขึ้นอยู่กับการกล่อมเกลாதทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละสังคมที่จะหล่อหลอมให้ประชาชนมีความรู้และมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองและมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีบทบาททางการเมือง ซึ่งอาจเป็นทางบวกทางลบหรือวิธีการใด ๆ ในระดับมากหรือน้อยเพียงใดก็ได้ ดังนั้นจึงไม่มีประเทศใดที่ประชาชนจะมีวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบใดแบบหนึ่งหรือมีวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบเดียวกันทั้งประเทศเนื่องจากระดับความรู้ ความสำนึกของประชาชนในแต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนแบ่งเป็น 4 ประการคือ (วัชรวิทย์ วัชรวิทย์. 2545 : 24-26)

1) บริบททางสังคม (Content of Society)

สังคมใดที่ประชาชนได้รับการศึกษาน้อย หรือการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารหรือรับรู้ข้อมูลข่าวสารกระทำได้ยาก ก็จะเป็นข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ถ้าสังคมใดประชาชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาสูง มีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่ายก็จะเป็นสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองสูง นอกจากนี้บริบททางสังคมยังรวมถึงความสัมพันธ์ของชุมชนหรือความรู้สึกผูกพันเป็นชุมชนของประชาชนในสังคมนั้น ๆ ด้วย หากความรู้สึกผูกพันเป็นชุมชนแน่นแฟ้นก็จะช่วยกระตุ้นให้พลเมืองเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

2) บริบททางเศรษฐกิจ (Content of Economics)

ในเรื่องบริบททางเศรษฐกิจอาจมีสองมุมมองคือ ถ้าประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีก็อาจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย เพราะต้องมีภาระหน้าที่และความกังวลเกี่ยวกับการดำรงชีพ แต่ในอีกมุมมองหนึ่งหากเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจก็อาจจะผลักดันให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นได้เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำหรือทำให้การตัดสินใจของรัฐเป็นประโยชน์ต่อตน

3) บริบททางวัฒนธรรมการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมือง (Content of Political Culture)

หากรัฐใดประชาชนส่วนมากมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (Parochial Political Culture) คือประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองและไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subject Political Culture) คือประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองแต่ไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วมในปัญหาบ้านเมือง ก็จะทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่มีความหมาย ในขณะที่เดียวกันหากรัฐใดประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความรู้สึกร่วมกันว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นหน้าที่ที่จะมีความกระตือรือร้นเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง

4) บริบททางการเมือง (Content of Politics)

รัฐใดที่มีการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีความเป็นประชาธิปไตยมาก การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนในรัฐนั้นก็จะมีมากขึ้นเช่นกัน

2.3 แนวคิดเรื่องประชาสังคม (Civic Society)

แนวคิดเรื่องประชาสังคมเริ่มเข้ามาในสังคมไทยได้ไม่นานนัก แต่เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยมาก มีนักวิชาการในประเทศหลายท่านได้ให้ความหมายของ “ประชาสังคม” ไว้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2549 : 6-5 - 6-6)

ประเวศ วะสี เสนอแนวคิดเรื่องประชาสังคมว่าเป็น การเกื้อหนุนให้ภาคสังคมหรือภาคประชาชนมีความเข้มแข็งและเกิดดุลยภาพทางสังคม และการทำให้ชุมชนเข้มแข็งต้องเกิดตากความร่วมมือและการทำงานร่วมกันของภาคต่าง ๆ รวมถึงภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนด้วย

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ให้ความหมายว่า ประชาสังคม คือสังคมที่ประชาชนทั่วไปต่างมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของประชาชนโดยอาศัยองค์กร กลไก กระบวนการและกิจกรรมอันหลากหลายที่ประชาชนจัดขึ้น

ชัยอนันต์ สมุทวณิช มองว่า ประชาสังคม หมายถึงทุก ๆ ส่วนของสังคมโดยรวมถึง ภาครัฐ ภาคประชาชน โดยให้ความสำคัญกับวิถีประชา (civic movement) ที่เป็นการดำเนินกิจกรรม ของกลุ่มองค์กรต่างๆ โดยไม่มีการจัดตั้งแต่เอากิจกรรมเป็นศูนย์กลาง

อนเนก เหล่าธรรมทัศน์ คิดว่าประชาสังคมคือ ความผูกพันที่ผู้คนหลากหลายมีต่อกันบน พื้นฐานของความร่วมมือและการแสวงหาการมีส่วนร่วมและด้วยสำนึกที่มีต่อความเป็นพลเมือง (citizenship)

ธีรยุทธ บุญมี ให้ความสำคัญกับพลังของสังคมเพราะถ้าสังคมมีความเข้มแข็ง นักธุรกิจ นักวิชาชีพ นักศึกษา ประชาชน ชาวบ้านสามารถร่วมแรงร่วมใจกันผลักดันสังคม ปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานก็จะสามารถเปลี่ยนแปลงได้

2.3.1 องค์ประกอบสำคัญของการเป็นประชาสังคม

- 1) ความหลากหลาย ความหลากหลายทำให้เกิดการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รู้จักและ เข้าใจความต้องการของกันและกัน
- 2) ความเป็นชุมชนที่แท้ ที่ต้องตั้งอยู่บนค่านิยมและบรรทัดฐานของชุมชน มี องค์ประกอบสำคัญคือความไว้วางใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล ความอดทนอดกลั้นต่อความขัดแย้ง การ เปิดกว้างยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย
- 3) มีจิตสำนึกสาธารณะหรือจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ตามกรอบความคิดเดิมหลายคน เข้าใจว่าการเมือง เป็นเรื่องของรัฐบาลและนักการเมืองเท่านั้น ทำให้บางคนขาดสำนึกความเป็น พลเมืองและการมีส่วนร่วมหรือบทบาททางการเมือง แต่ตามแนวคิดประชาสังคม การเมืองมี ความหมายเป็น การเมืองภาคประชาชนที่พลเมืองแสดงบทบาทอย่างแท้จริงในการกำหนดอนาคต ของตนเองด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดการรับรู้และตัดสินใจร่วมกัน
- 4) สร้างองค์ความรู้คู่การปฏิบัติ
- 5) มีโครงสร้างชัดเจนของกลุ่มหรือองค์กรประชาสังคม
- 6) มีโครงสร้างการสื่อสารสาธารณะและเครือข่ายประชาสังคม
- 7) มีการคิดค้นวิธีและแนวทางในการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลโดยสาธารณะ

(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2549 : 6-7 - 6-10)

ทั้งนี้ประชาสังคมจะทำหน้าที่ถ่วงดุล กำกับหรือตรวจสอบการดำเนินการของภาครัฐและ ภาคธุรกิจให้เกิดความชอบธรรม ในขณะที่เดียวกันก็สร้างพื้นฐานที่แท้จริงของสังคมประชาธิปไตย คือ พยายามสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาคประชาชนเพื่อนำไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ เข้มขัน เกิดการตื่นตัวและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น

2.4 พัฒนาการของวิทยุชุมชนในต่างประเทศ

2.4.1 วิทยุชุมชนในประเทศต่าง ๆ

- สหรัฐอเมริกา

ในปี ค.ศ. 1948 ที่เมืองเบอร์กลีย์ มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา กลุ่มผู้รักสันติ และกลุ่มผู้ไม่ชอบอยู่ในกฎระเบียบได้จัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงเพื่อท้องถิ่น ในรูปแบบสถานีที่ไม่หวังผลกำไร (Non Profit Station) กระจายเสียงด้วยคลื่นกำลังส่งต่ำประมาณ 1 กิโลวัตต์ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 6-10 กิโลเมตร รายได้หลักมาจากสมาชิกในชุมชนเป็นส่วนใหญ่หรืออาจมาจากมูลนิธิหรือองค์กรการกุศลต่างๆ รายการที่ออกอากาศจะเป็นรายการที่บริการชุมชนเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการและดำเนินงาน ใช้อาสาสมัครที่เป็นตัวแทนของชุมชน ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดเรื่องวิทยุชุมชน จากนั้นแนวคิดในการจัดตั้งสถานีวิทยุลักษณะนี้ได้ขยายออกไป มีสถานีเกิดขึ้นหลายแห่ง

ในปี ค.ศ. 1975 กลุ่มนักจัดรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ไม่มุ่งแสวงหากำไรได้ร่วมกันตั้งสมาพันธ์นักวิทยุชุมชนแห่งชาติ(The National Federation of Community Broadcasters) มีสมาชิกที่เป็นสถานีแนวเดียวกันกว่า 60 สถานี เอกลักษณะของสถานีคือให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานี เช่น เจ้าหน้าที่ของสถานี หรือเป็นผู้จัดรายการ การทำงานจะอยู่ภายใต้แนวนโยบายของคณะกรรมการวิทยุชุมชนซึ่งมาจากคนในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของสถานี สถานีจะเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นได้ตามที่รัฐธรรมนูญให้หลักประกัน แนวคิดนี้ได้เกิดขึ้นในประเทศอื่น ๆ อีกหลายประเทศ เช่น ออสเตรเลีย สวีเดน อังกฤษ (จุมพล รอดคำดี. 2542 : 22)

- แคนาดา

ในแคนาดามีสถานีวิทยุชุมชนมากกว่า 100 สถานีทั่วประเทศ สถานีวิทยุชุมชนส่วนใหญ่มีเป้าหมายในการให้บริการชุมชนในท้องถิ่นดั้งเดิม สถานีวิทยุชุมชนในเขตเมืองมุ่งให้บริการกลุ่มเป้าหมายที่สถานีวิทยุกระแสหลักไม่ให้ความสนใจ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มสิทธิสตรี กลุ่มสหภาพการค้า กลุ่มรักร่วมเพศ เป็นต้น

ในปี ค.ศ.1983 มีการจัดตั้งองค์กรนานาชาติชื่อ อามาร์ก (AMARC) ในประเทศแคนาดา อามาร์กเป็นองค์กรเอกชนที่ไม่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลใดมีสมาชิกประมาณ 30,000 คน มีเครือข่าย 110 ประเทศทั่วโลก วัตถุประสงค์ในการก่อตั้งเพื่อสนับสนุนวิทยุชุมชนแบบมีส่วนร่วมและกระตุ้นการพัฒนาชุมชนบนหลักการของความสมานฉันท์และความร่วมมือระหว่างประเทศ ในปี 1990 มีการประชุมสภาโลกของอามาร์กเพื่อยืนยันสิทธิการสื่อสารของภาคประชาชน ปี 1992 ก่อตั้งเครือข่ายผู้หญิงที่ทำงานด้านวิทยุชุมชน ปี 1998 เน้นการผลักดันให้มีกฎหมายนานาชาติเพื่อรองรับสถานภาพของสื่อชุมชน (จิรพร วิทยศักดิ์พันธุ์ และ นาฎยา ตนานนท์. 2550 : 14)

- **ลาตินอเมริกา**

ข้อมูลของอามาร์ก (AMARC) ซึ่งเป็นองค์กรนานาชาติของวิทยุชุมชนระบุว่า วิทยุชุมชนเกิดขึ้นครั้งแรกในลาตินอเมริกามานานประมาณ 60 ปีแล้ว ด้วยรูปแบบที่หลากหลายทั้งวิทยุของกลุ่มศาสนา วิทยุมหาวิทยาลัย วิทยุสหภาพแรงงาน และวิทยุของชาติพันธุ์ท้องถิ่นบางสถานีเริ่มจากการใช้โทรโข่งเป็นเครื่องมือกระจายข่าวสารให้เพื่อนบ้านรับรู้แต่ส่วนใหญ่กระจายเสียงด้วยคลื่นกำลังส่งต่ำ

- **ออสเตรเลีย**

มีการออกใบอนุญาตให้มีวิทยุชุมชนครั้งแรกประมาณปีค.ศ. 1975 วิทยุชุมชนในออสเตรเลียไม่ได้รับอนุญาตให้มีโฆษณาจึหารายได้จากการระดมทุนด้วยวิธีการต่างๆ และกฎหมายกำหนดให้วิทยุชุมชนออกอากาศสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่วิทยุกระแสหลักไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น คนตรีคลาสสิกและรายการการศึกษา เป็นต้น

- **ยุโรป**

วิทยุชุมชนในยุโรปมีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น วิทยุเสรี วิทยุท้องถิ่น ในช่วงค.ศ. 1970 มีสถานีวิทยุที่ไม่ได้อยู่ภายใต้ระเบียบของรัฐที่เรียกว่า “วิทยุเถื่อน” เกิดขึ้นมากมาย ในปัจจุบันมีวิทยุชุมชนที่ถูกกฎหมายมากกว่า 1,500 สถานีปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็วคือการยกเลิกกฎระเบียบของกฎหมายกระจายเสียงแห่งชาติ ชุมชนมีความต้องการใช้สื่อวิทยุ เทคโนโลยีเครื่องส่งวิทยุในระบบเอฟเอ็มมีราคาถูกลง ในยุโรปตะวันตกเกือบทุกประเทศวิทยุชุมชนเป็นสิ่งถูกกฎหมายแต่ในยุโรปตะวันออก ใบอนุญาตการทำวิทยุยังเป็นของบริษัทขนาดใหญ่ที่ประเทศในยุโรปตะวันตกเป็นเจ้าของ (จิรพร วิทยศักดิ์พันธุ์ และ นาฎยา ตนานนท์. 2550 : 11-13)

2.4.2 ยูเนสโกกับวิทยุชุมชน

เทเรซา คลิฟฟอร์ด ได้เสนอรายงานการดำเนินงานวิทยุชุมชนในนามสมาพันธ์นักวิทยุชุมชนแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาแก่ที่ประชุมองค์การยูเนสโก ที่กรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวียในปี ค.ศ. 1977 ที่ประชุมองค์การยูเนสโกได้สรุปว่า การใช้วิทยุชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเน้นหลักการสำคัญ 3 ประการคือ การเข้าถึงสื่อ (Access) การมีส่วนร่วม (Participation) และการจัดการด้วยตนเอง (Self-Management) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมยึดแนวคิดการสร้างความเข้าใจ การยอมรับความมีเกียรติมีศักดิ์ศรีของประชาชน การยอมรับอยู่บนพื้นฐานความหลากหลาย (Diversity) ความไม่เป็นเพียงหนึ่งหรือความมีมากกว่าหนึ่ง (Plurality) หมายความว่ามนุษย์มีวัฒนธรรม ความคิดความเชื่อประเพณีที่แตกต่างกัน (จุมพล รอดคำดี. 2542 : 22)

องค์การยูเนสโกได้ก่อตั้งวิทยุชุมชนขึ้นที่เมืองโฮมาเบย์ ทวีปแอฟริกาในปี ค.ศ. 1982 และในทวีปเอเชียที่ และเมืองแทมบูลี ในปี ค.ศ. 1982 เมืองมหวาลี ในปี ค.ศ. 1986 องค์การยูเนสโกเห็นว่าวิทยุชุมชนเป็นกระบอกเสียงของผู้ด้อยโอกาสและเป็นหัวใจของกระบวนการสื่อสารและประชาธิปไตยในสังคม ประชาชนสามารถอาศัยวิทยุชุมชนเป็นช่องทางที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับมติใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเขา วิทยุชุมชนยังช่วยเผยแพร่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในประเด็นปัญหาโอกาส ประสบการณ์ ทักษะในการดำรงชีวิตและประโยชน์สาธารณะต่าง ๆ เป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านในต่างจังหวัดและผู้ด้อยโอกาสในสังคมเมืองได้มีโอกาสพัฒนา (คอลิน เฟรเซอร์และโซเนีย เรสเตรโป เอสตราดา . 2005)

2.4.3 หลักการดำเนินงานของวิทยุชุมชน

องค์การยูเนสโกยอมรับว่าวิทยุชุมชนเป็นเครื่องมือการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ดังนั้นวิทยุชุมชนจึงถือเป็นสื่อของชุมชนตามหลักการประชาธิปไตย แนวคิดของวิทยุชุมชนมีดังนี้ (จุมพล รอดคำดี. 2542 : 24-25)

1. ต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชนโดยยึดหลักว่าคนส่วนใหญ่จะแสดงความคิดเห็นความต้องการร่วมกัน
2. วิทยุชุมชนต้องได้รับการยอมรับจากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน
3. วิทยุชุมชนย่อมไม่มีการแบ่งเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชน
4. วิทยุชุมชนต้องยึดถือแนวทางการเสนอรายการและข่าวสารของชุมชนเป็นหลักภายใต้

แนวคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ในท้องถิ่น เป็นหัวใจของการเสนอข่าวสารและรายการ

5. วิทยุชุมชนต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมจัดรายการ และสามารถเข้าไปบริหารจัดการหรือปฏิบัติในสถานีได้ การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในสื่อวิทยุชุมชนต้องเป็นไปตามแนวคิดและความต้องการของประชาชนในชุมชนโดยยึดหลักการประชาธิปไตย

6. วิทยุชุมชนเป็นสถานีวิทยุที่มีรัศมีการออกอากาศครอบคลุมเฉพาะพื้นที่เท่านั้น มีลักษณะเป็น Narrowcasting ไม่ใช่ Broadcasting กำลังส่งไม่เกิน 1 กิโลวัตต์

7. วิทยุชุมชนเป็นสื่อมวลชนตามแนวคิดประชาธิปไตยคือ ของชุมชน ชุมชนเป็นเจ้าของ วิทยุชุมชนร่วมกันโดยชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและดำเนินงาน เพื่อชุมชน มีเป้าหมายในการกระจายเสียงเพื่อประโยชน์ของชุมชน

2.5 วิทยุชุมชนในประเทศไทย

2.5.1 รูปแบบการกระจายเสียงและคลื่นความถี่

โดยทั่วไปก่อนมีวิทยุชุมชน วิทยุกระแสหลักมีรูปแบบการกระจายเสียง 2 รูปแบบคือ (จิรพร วิทยศักดิ์พันธุ์ และ นาฎยา ตนานนท์. 2550 : 10)

1) วิทยุสาธารณะ (Public Broadcasting) มีลักษณะรัฐเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ เป้าหมายในการออกอากาศเพื่อประโยชน์สาธารณะ มุ่งเน้นรายการข่าวสารความรู้พยายามกระจายเสียงให้ครอบคลุมพื้นที่ต่าง ๆ เท่าที่จะทำได้เพื่อเข้าถึงประชาชนแต่ก็มักจะถูกวิจารณ์ว่าค้ำฉิ่งถึงประโยชน์ของรัฐมากกว่าประชาชน

2) วิทยุธุรกิจ (Commercial Broadcasting) มีลักษณะเอกชนเป็นเจ้าของกิจการโดยเช่าสถานีหรือเช่าเวลาจากภาครัฐมาดำเนินการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหากำไรทางธุรกิจและพยายามกระจายเสียงให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย รูปแบบรายการเน้นรายการบันเทิง เพื่อจูงใจผู้ฟังให้บริโภคสินค้าและรายได้หลักมาจากการโฆษณา

ด้านคลื่นความถี่ที่ใช้ในประเทศไทยเพื่อกิจการวิทยุกระจายเสียงนั้นแบ่งได้สองระบบคือ

- 1) ระบบเอเอ็ม แบ่งได้เป็นสองย่านความถี่คือ
 - ความถี่ย่านปานกลาง (Medium Frequency) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าเอ็มเอฟ (MF) หรือเอ็มดับเบิลยู (MW)
 - ความถี่ย่านสูง (High Frequency) หรือที่เรียกว่า เอสดับเบิลยู (SW)

2) ระบบเอฟเอ็มใช้คลื่นความถี่สูงมาก (Very High Frequency) หรือเรียกว่า ย่านความถี่ วีเอชเอฟ (VHF)

การใช้ประโยชน์ของคลื่นความถี่ทั้งหมดนี้เพื่อการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของรัฐและความมั่นคงของชาติ ซึ่งมีเครือข่ายกระจายเสียงหลัก (Nation Wide Broadcasting) ที่แบ่งได้ 3 ระดับ ได้แก่

- 1) ระดับประเทศ เช่น วิทยุกรมประชาสัมพันธ์ วิทยุ.ส.ม.ท. วิทยุรัฐสภา เป็นต้น
- 2) ระดับภูมิภาค เช่น ศูนย์วิทยุกรมประชาสัมพันธ์ วิทยุกองทัพภาค เป็นต้น
- 3) ระดับท้องถิ่น เช่น วิทยุ วปถ.ของกองทัพบก กองทัพเรือ และเอฟเอ็มในจังหวัดต่าง ๆ

วิทยุชุมชนในประเทศไทยก่อนปี พ.ศ. 2540 ยังไม่ได้มีลักษณะเป็นสถานีวิทยุชุมชนตามหลักสากล แม้ว่าจะมีรูปแบบรายการที่ให้บริการข่าวสารหรือจัดรายการเพื่อประชาชนเช่น การทดลองทำวิทยุชุมชนที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี ในปี พ.ศ. 2535 ของนายสุรินทร์ แปลงประสพโชค นิสิตปริญญาโทสาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรือกรณีของสถานีวิทยุ จส.100 ที่ออกอากาศในปี พ.ศ. 2534 ให้ประชาชนผู้ใช้รถใช้ถนนมีส่วนร่วมรายงานสถานการณ์การจราจร เหตุผลสำคัญคือหน่วยงานภาครัฐยังคงเป็นเจ้าของสถานี ประชาชนยังไม่ได้เข้ามาบริหารจัดการ กำหนดรูปแบบรายการหรือเป็นเจ้าของสถานี

2.5.2 สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชนหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540

หลังจากประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 ได้เกิดความตื่นตัวที่จะให้มีการปฏิรูประบบการจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุและให้มีองค์กรกำกับการใช้คลื่น จากมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยคลื่นความถี่วิทยุและการกำกับดูแลกิจการวิทยุโทรทัศน์และโทรคมนาคมที่ว่า

“มาตรา 40 คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคมเป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่งและกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินงานตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐและประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขัน โดยเสรีอย่างเป็นธรรม”

ต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543 ที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) เป็นองค์กรอิสระที่จะเข้ามากำกับดูแลการปฏิรูปสื่อ สิ่งที่สร้างความสนใจแก่ผู้เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชนคือข้อความในมาตรา 26 ของพระราชบัญญัติกำหนดว่า กสช. ต้องจัดสรรคลื่นวิทยุให้ประชาชนร้อยละ 20

“...การจัดทำแผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ และการอนุญาตให้ประกอบกิจการดังกล่าว ต้องคำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างผู้ประกอบการภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน โดยจะต้องจัดให้ภาคประชาชนได้ใช้คลื่นความถี่ไม่น้อยกว่าร้อยละยี่สิบ ในกรณีที่ภาคประชาชนยังไม่มีความพร้อมให้ กสช. ให้การสนับสนุน เพื่อให้ภาคประชาชนมีโอกาสใช้คลื่นความถี่ในสัดส่วนตามที่กำหนด”

ปลายปี พ.ศ. 2544 ได้เริ่มมีวิทยุชุมชนขึ้นแม้ว่าผู้ดำเนินการจะนำบทบัญญัติของกฎหมายรัฐธรรมนูญตามมาตรา 39 เรื่องสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและมาตรา 40 เรื่องคลื่นความถี่มาใช้ แต่ในทางปฏิบัติพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2498 ยังมีผลบังคับใช้อยู่โดยเฉพาะมาตรา 5 ที่แก้ไขโดยพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2530 ความว่า

“มาตรา 5 ห้ามมิให้ผู้ใดส่งวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เพื่อให้บริการแก่สาธารณะหรือแก่ชุมชน เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตให้ดำเนินการส่งวิทยุกระจายเสียงหรือบริการส่งวิทยุโทรทัศน์จากเจ้าพนักงานผู้ออกใบอนุญาต”

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นในขณะที่ยังไม่มี กสช. และ กทช. มาตรา 80 แห่งพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543 ไม่ได้อนุญาตให้ทางราชการมีอำนาจพิจารณาจัดสรรคลื่นความถี่ หรือออกใบอนุญาตประกอบกิจการ หรืออนุญาตให้ประกอบกิจการเพิ่มเติม ดังนั้นวิทยุชุมชนถือว่ามิสถานภาพที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

ในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 กรมประชาสัมพันธ์ได้มีคำสั่งให้วิทยุชุมชนในจังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดสิงห์บุรียุติการออกอากาศ ก่อให้เกิดการทักท้วงจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชนและผู้จัดตั้งวิทยุชุมชน เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นคณะรัฐมนตรีใน ปี 2545 ได้มอบหมายให้สำนักนายกรัฐมนตรีกำหนดหลักเกณฑ์ชั่วคราวเพื่อใช้ดูแลการใช้คลื่นวิทยุชุมชน จนกระทั่งใน

วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2546 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบร่างมาตรการและหลักเกณฑ์ชั่วคราว
จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชน

2.5.3 กรอบการดำเนินการจุดปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิทย์ชุมชนกรมประชาสัมพันธ์

กรอบการดำเนินการจุดปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิทย์ชุมชน กรมประชาสัมพันธ์
แนวทาง 11 ประการดังนี้

1) เจตนารมณ์

หลักเกณฑ์นี้เป็นหลักเกณฑ์ชั่วคราวในการดำเนินการจุดเตรียมความพร้อมวิทย์ชุมชน
เพื่อเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง และเตรียมความพร้อมในการเข้าถึงช่องทางการสื่อสารของชุมชน
ทั้งในด้านเทคนิคและเครื่องมือ ด้านการผลิตรายการ และด้านการบริหารจัดการสมบัติสาธารณะที่
เป็นคลื่นความถี่ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนและเพื่อสนับสนุนการปฏิรูปสื่อ
ตามมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและหลักการสิทธิในการสื่อสารของ
ประชาชน

2) หลักเกณฑ์ชั่วคราวการดำเนินการจุดเตรียมความพร้อมวิทย์ชุมชน

“ชุมชน” หมายความว่า กลุ่มคนหลากหลายที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกันภายใต้พื้นที่กระจาย
เสียงเดียวกัน

“จุดเตรียมความพร้อมวิทย์ชุมชน” หมายความว่า การประกอบกิจการวิทยุเพื่อบริการ
สาธารณะ ในพื้นที่การกระจายเสียงที่กำหนด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสาร
ที่สนองตอบความต้องการของชุมชน รวมทั้งเชื่อมโยงสมาชิกของชุมชนผ่านทาง การแลกเปลี่ยน
ความรู้และทัศนคติ การสร้างความเข้าใจตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมซึ่งส่งผลให้เกิดการ
พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

3) ลักษณะสำคัญของจุดเตรียมความพร้อมวิทย์ชุมชน

3.1 กลุ่มคนที่หลากหลายในพื้นที่กระจายเสียงสามารถเข้าถึงได้ง่าย เท่าเทียมและมีส่วน
ร่วมทุกขั้นตอน

3.2 เป็นสมบัติสาธารณะที่ชุมชนจัดตั้งและเป็นเจ้าของร่วมกัน รวมทั้ง บริหารจัดการ
ด้วยตนเอง

3.3 ใช้ระบบอาสาสมัครช่วยในการดำเนินการ

3.4 ไม่มุ่งหวังกำไรทางธุรกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นอิสระปราศจากการครอบงำและแทรกแซงจากกลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์โดยมิชอบ กลุ่มการเมืองและพรรคการเมืองทุกระดับ

3.5 เป็นช่องทางการสื่อสารสาธารณะที่สมาชิกในชุมชนมีบทบาทเป็นได้ทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสาร

3.6 เป็นสื่อเพื่อประโยชน์ตามความต้องการของชุมชนและมุ่งสร้างโอกาสแก่ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

3.7 เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสาร เชื่อมโยงการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

3.8 ในกรณีที่มีการร้องเรียนว่าการออกอากาศก่อให้เกิดการรบกวนวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมใด หากคณะกรรมการดำเนินการฯ ตรวจสอบแล้วพบว่าเป็นไปตามคำร้องเรียนให้คณะกรรมการดำเนินการฯ แจ้งวิทยุชุมชนนั้นหยุดออกอากาศเป็นการชั่วคราวจนกว่าจะมีการแก้ไขและผ่านการตรวจสอบจากคณะกรรมการดำเนินการฯ

3.9 หลักการควบคุมด้านรายการให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2498 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2530 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

3.10 ป้ายชื่อ “จุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน” จะต้องแสดงให้เห็น ณ ที่ตั้งดำเนินการอย่างชัดเจน

4) ลักษณะพึงประสงค์ทางด้านเทคนิค

4.1 รัศมีการส่งกระจายเสียงไม่เกิน 15 กิโลเมตร

4.2 กำลังส่งไม่เกิน 30 วัตต์ (ระบบ เอฟ.เอ็ม.)

4.3 เสาสูงไม่เกิน 30 เมตร จากระดับพื้นดิน

5) วัตถุประสงค์ของการดำเนินการ

5.1 ต้องเป็นการบริการสาธารณะเพื่อส่งเสริมความรู้ การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา สุขภาพ อนามัย กีฬา ความมั่นคงของรัฐ การประกอบอาชีพ การเผยแพร่ข่าวสาร ประโยชน์ของท้องถิ่นหรือประโยชน์สาธารณะอื่นใดของชุมชนนั้น

5.2 หารายได้เพียงพอที่เหมาะสม เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินกิจการ

5.3 ต้องเป็นประโยชน์ตามความต้องการของชุมชนที่รับบริการ

6) การบริหารจัดการ

- 6.1 ต้องบริหารจัดการ โดยกลุ่มบุคคลที่จัดตั้งขึ้น โดยชุมชนนั้นๆ
- 6.2 หัวหน้า / เจ้าหน้าที่จุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนต้องไม่เป็น ศ.ส. ศ.ว. ข้าราชการ สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
- 6.3 จัดให้มีคณะกรรมการจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน ประกอบด้วยผู้นำชุมชน / ผู้นำท้องถิ่น / ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ

7) รายการและโฆษณาที่ออกอากาศ

- 7.1 ต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของวิทยุชุมชนและต้องเป็นรายการเพื่อประโยชน์สาธารณะและชุมชน
- 7.2 รูปแบบรายการเป็นการให้สาระความรู้โดยตรงหรือผ่านรูปแบบรายการอื่น
- 7.3 รายการและโฆษณาที่ออกอากาศจะต้องเป็นไปตามกฎ ระเบียบวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ตลอดจนกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
- 7.4 ผู้เข้าร่วมโครงการต้องรับผิดชอบดูแลรายการของจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน ให้เป็นไปตามกฎข้อกฎหมายและข้อกำหนดต่างๆ ที่เกี่ยวกับการให้บริการส่งวิทยุกระจายเสียง
- 7.5 จุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนมีการ โฆษณาหารายได้เท่าที่เหมาะสม เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายได้ชั่วโมงละไม่เกิน 6 นาที

8) โครงสร้างจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน ประกอบด้วย

- 8.1 คณะกรรมการจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน ไม่น้อยกว่า 5 คน ซึ่งมาจากผู้นำท้องถิ่น / ผู้นำชุมชน / ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ
- 8.2 หัวหน้าจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน 1 คน
- 8.3 เจ้าหน้าที่รายการ / ธุรการ / เทคนิค อย่างน้อยประเภทละ 1 คน

9) การกำกับดูแล

- 9.1 จุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนต้องปฏิบัติตามกฎหมายวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ กฎหมายว่าด้วยวิทยุคมนาคม ตลอดจนกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด

9.2 ให้คณะกรรมการกำกับดูแลด้านรายการของวิทยุกระจายเสียงในส่วนภูมิภาค ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ดูแลในพื้นที่ และ กองงาน กทช. กำกับดูแลด้านรายการของจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนในกรุงเทพมหานคร

10) การประเมินผลโครงการ

10.1 ให้มีคณะกรรมการประเมินผลการดำเนินการจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน ในคณะกรรมการ กทช. ทำหน้าที่ติดตาม ประเมินผลการดำเนินการจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนทั่วประเทศ

10.2 คณะกรรมการประเมินผลการดำเนินการจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน / คณะกรรมการดำเนินการจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์/ คณะกรรมการกำกับดูแลด้านรายการของวิทยุกระจายเสียงในส่วนภูมิภาค/เจ้าหน้าที่กรมประชาสัมพันธ์ที่มีอำนาจเข้าไปตรวจสอบการดำเนินการจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนได้

11) หลักเกณฑ์นี้เป็นหลักเกณฑ์ชั่วคราว

เมื่อมีคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) และ คณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กทช.) แล้ว การดำเนินการออกอากาศจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนตามหลักเกณฑ์นี้ เป็นอันต้องยุติ การดำเนินการและไม่สามารถอ้างสิทธิใด ๆ ทั้งสิ้นและยินยอมให้คณะกรรมการ กสช. และ กทช. เป็นผู้กำหนดต่อไป

2.5.4 ประมวลผลสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับวิทยุชุมชนในปัจจุบัน

พนา ทองมีอาคม ได้สรุปปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นกับวิทยุชุมชนในประเทศไทยไว้ในบทความชื่อ “สถานการณ์วิทยุชุมชนในปัจจุบัน” ดังนี้คือ

1) เกิดคลื่นแทรกสถานีหลัก เนื่องจากวิทยุเป็นสื่อกระจายเสียงที่ใช้คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า เมื่อมีการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนจำนวนมาก จึงเกิดปัญหาเรื่องการส่งกระจายเสียงที่มีคลื่นทับซ้อนกับคลื่นหลัก จนสัญญาณการรับฟังไม่ชัดเจน

2) คลื่นวิทยุชุมชนรบกวนวิทยุการบิน

3) เกิดการหลอกลวงเกี่ยวกับการจัดตั้งวิทยุชุมชน คือ มีกลุ่มบุคคลที่มีพฤติกรรมชักชวนประชาชนให้จัดซื้อเครื่องส่งวิทยุกระจายเสียงพร้อมดำเนินการจัดตั้งวิทยุชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยแอบอ้างว่าเป็นเครื่องส่งที่ผ่านการรับรองจากกรมประชาสัมพันธ์หรืออ้างว่าหากซื้อเครื่องส่งวิทยุกระจายเสียงจากบุคคล/กลุ่มบุคคลดังกล่าวแล้วจะสามารถจัดสรรคลื่นวิทยุชุมชนได้

- 4) ในเดือนมีนาคม 2548 ขณะที่เกิดภาวะความคลุมเครือทางกฎหมายก็ได้มีการจัดตั้งวิทยุชุมชนทั่วประเทศประมาณ 2,000 แห่ง บางแห่งใช้ชื่อวิทยุชุมชนแต่แอบแฝงทำธุรกิจและไม่ได้ดำเนินการตามหลักการที่แท้จริงของวิทยุชุมชน
- 5) การร้องเรียนเรื่องการแข่งขันที่เป็นธรรม
- 6) คุณภาพรายการต่ำ เช่น การทะเลาะออกอากาศ ใช้ภาษาในการออกอากาศไม่เหมาะสม

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 งานวิจัยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

● การสำรวจการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน สถาบันพระปกเกล้า

สถาบันพระปกเกล้าได้สำรวจเรื่อง การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นผลจากการดำเนินกิจกรรมและความถี่กิจกรรม และนำคะแนนมาจัดกลุ่มของการมีส่วนร่วมและแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ (1) กลุ่มที่สนใจและมีส่วนร่วมน้อยหรือกลุ่มผู้ดู (onlooker) ได้แก่กลุ่มที่ให้ความสนใจต่อข่าวสารและการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง แสดงตนเป็นผู้สนใจทางการเมืองโดยพูดคุยเรื่องการเมือง ไปลงคะแนนในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ พยายามชักจูงให้ผู้อื่นเห็นด้วยกับจุดยืนทางการเมืองของตนและร่วมประชาสัมพันธ์ทางการเมือง (2) กลุ่มผู้สนใจและมีส่วนร่วมปานกลางระดับผู้มีส่วนร่วม (participants) ได้แก่กลุ่มที่มีการติดต่อกับนักการเมือง เคยบริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อสนับสนุนผู้สมัครหรือพรรคการเมือง ร่วมชุมนุมฟังการหาเสียง/แนะนำตัว หรือเข้าร่วมในเวทีสาธารณะ มีการรวมตัวกับคนอื่นเป็นกลุ่มผลประโยชน์หรือเป็นสมาชิกกลุ่ม เป็นสมาชิกพรรคการเมืองและการช่วยรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง (3) กลุ่มที่สนใจและมีส่วนร่วมสูงหรือระดับนักกิจกรรม (activists) ได้แก่ การเป็นผู้นำกลุ่มผลประโยชน์ การมีตำแหน่งและทำงานเต็มเวลาให้แก่พรรคการเมือง การได้รับเสนอชื่อให้เข้าแข่งขันเพื่อชิงตำแหน่งทางการเมืองและการได้รับตำแหน่งทางการเมือง

ผลการศึกษาพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสนใจและมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยหรือระดับผู้ดูร้อยละ 50.4 มีส่วนร่วมทางการเมืองระดับสนใจและมีส่วนร่วมปานกลางหรือระดับผู้มีส่วนร่วมร้อยละ 47.3 และมีเพียงร้อยละ 2.3 ที่มีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสนใจและมีส่วนร่วมมากหรือนักกิจกรรม โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเรียงลำดับตามความสำคัญคือ

- 1) ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง

- 2) ข่าวสารและความสนใจทางการเมือง
- 3) ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม
- 4) การอาศัยอยู่ในเขตเมือง-ชนบท
- 5) ความพอใจต่อการทำงานของรัฐบาล

โดยที่ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง การได้รับข่าวสารและความสนใจทางการเมือง ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมและความพอใจต่อการทำงานของรัฐบาล มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งกล่าวได้ว่า ประชาชนที่ได้รับข่าวสาร สนใจ เข้าใจ มีความรู้และมีความพอใจต่อการทำงานของรัฐบาลจะทำให้มีส่วนร่วมทางการเมืองมากด้วย น่าสนใจว่าคนที่อยู่ในชนบทจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่ากลุ่มคนในเมืองแม้ว่าระดับความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของคนเมืองจะสูงกว่าก็ตาม

2.6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของวิทยุชุมชน

• งานวิจัยเรื่องบทบาทและสถานภาพวิทยุชุมชนไทยกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ศุระชัย ชูพกา ภาควิชาสื่อสารมวลชน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้ศึกษาเรื่องบทบาทและสถานภาพวิทยุชุมชนไทยกับการมีส่วนร่วมของประชาชน การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษากระบวนการสื่อสารของวิทยุชุมชนเฉพาะที่เป็นสมาชิกสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ (180 สถานี) โดยสุ่มตัวอย่างแบบกำหนดลักษณะเฉพาะ (purposive sampling) ตามลักษณะพื้นที่เป้าหมายแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะพื้นที่ (เขตเมือง เขตเมืองป็นชนบท เขตชนบทและเขตวัฒนธรรมเฉพาะ)

การศึกษาเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์กึ่งนำและสังเกตการณ์จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน 21 สถานี ใน 5 ประเด็นคือ ลักษณะทั่วไปของสถานีวิทยุชุมชน ทิศทางสังคมที่ทำให้เกิดวิทยุชุมชน การบริหารจัดการสถานีวิทยุชุมชน รูปแบบเนื้อหาและลีลาในการจัดรายการ และการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน ด้านการศึกษาเชิงปริมาณทำการวิจัยเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถามเรื่อง บทบาทและสถานภาพของวิทยุชุมชน เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกึ่งนำจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนทั่วประเทศที่เข้าร่วมโครงการฝึกอบรม “แกนนำวิทยากรวิทยุชุมชนในระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ” เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2547 จำนวน 146 คน และแบบสอบถามเรื่อง “การเปิดรับสื่อวิทยุชุมชนและสื่อกระแสหลัก” จากประชาชนในพื้นที่รัศมีการกระจายเสียงของจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนกลุ่มตัวอย่าง 21 สถานี สถานีละ 100 ชุด

ผลการศึกษาด้านรูปแบบเนื้อหาและลีลาการนำเสนอรายการ

เนื้อหารายการที่นำเสนอในวิทยุชุมชนส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาด้านการให้สาระความรู้ต่าง ๆ ตลอดจนข่าวสารประชาสัมพันธ์และรายการเพลง มากกว่าการนำเสนอเนื้อหาข่าวสารความเคลื่อนไหวในด้านต่าง ๆ ของชุมชน ทั้งนี้สถานีวิทยุชุมชนส่วนใหญ่ไม่เพียงแต่หลีกเลี่ยงการนำเสนอเนื้อหาปัญหาภายในท้องถิ่น ประเด็นสาธารณะในเรื่องที่เป็นประเด็นปัญหาเฉพาะท้องถิ่นที่จะนำไปสู่ข้อถกเถียงร่วมกันของคนในชุมชนเท่านั้น หากยังประกาศทำตัวอย่างชัดเจนที่จะละเว้นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่น เพื่อลดความขัดแย้งและปัญหาที่อาจเกิดขึ้น แม้ว่าทิศทางดังกล่าวจะเป็นพันธกิจสำคัญของวิทยุชุมชนก็ตาม

ผลการศึกษาด้านช่องทางการสื่อสารและการมีส่วนร่วม

ช่องทางการสื่อสารของวิทยุชุมชนไทยเกิดขึ้น 2 รูปแบบคือ ช่องทางการส่งกระจายเสียงผ่านคลื่นวิทยุสู่การรับฟังของประชาชนและช่องทางการสร้างการมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งนี้ปริมาณของผู้ส่งสารเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อช่องทางการสื่อสารซึ่งส่วนใหญ่มิช่วงเวลาในการกระจายเสียงที่ไม่แน่นอน แต่การมีลักษณะร่วมกันบางประการระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสารมีส่วนร่วมสนับสนุนให้เกิดการติดตามรับฟังและทำให้การสื่อสารระหว่างกันเป็นไปอย่างราบรื่น

ขณะที่ช่องทางการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนขึ้นอยู่กับฐานเครือข่ายชุมชนเป็นสำคัญ ทั้งนี้สภาพชุมชนที่แตกต่างกันทำให้รูปแบบการเข้าร่วมมีข้อจำกัดบางประการ โดยกลุ่มผู้ฟังวิทยุชุมชนในเขตเมืองมีอัตราการเข้าร่วมจัดรายการ ร่วมเวทีกิจกรรมและเป็นแหล่งข้อมูลมากกว่าในเขตชนบท แต่มีส่วนร่วมในการบริหารต่ำกว่าในเขตชนบทอย่างชัดเจน

ผลการศึกษาพบว่าทุนทางสังคมของแต่ละชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมในเชิงบริหารจัดการในเขตชนบทสะท้อนให้เห็นบทบาทและสถานภาพของวิทยุชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคของวิทยุชุมชน

1. ปัญหาด้านบุคลากร ด้วยข้อจำกัดที่กำหนดกรอบบุคลากรไว้ในรูปของอาสาสมัครเพียงอย่างเดียวกลายเป็นข้อจำกัดและอุปสรรคสำคัญในการดำเนินงานวิทยุชุมชน เนื่องจากฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นตัวบ่งชี้ศักยภาพในการดำเนินงาน

2. ปัญหาด้านการทำหน้าที่ จากการวิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาของรายการวิทยุชุมชนพบว่าไม่สอดคล้องกับพันธกิจของวิทยุชุมชนที่นำเสนอรายการทั่วไปที่ต้องแตกต่างจากวิทยุกระแสหลักและเน้นหน้าที่พื้นฐาน 3 ประการคือ การให้ข้อมูลข่าวสาร การให้การศึกษา และการ

ให้ความบันเทิง เนื่องจากการยึดติดอยู่กับรูปแบบการเสนอแบบสื่อกระแสหลัก บางครั้งวิทยุชุมชนกลายเป็นเพียงเครือข่ายถ่ายทอดสัญญาณให้แก่สื่อกระแสหลักเท่านั้น

3. ปัญหาด้านอัตลักษณ์ เพราะยึดรูปแบบการนำเสนอแบบสื่อกระแสหลักทั้งลีลาการนำเสนอและภาษาและการลิ้มหน้าทีและพันธกิจแห่งการเป็นสื่อเพื่อชุมชน ไม่ได้ช่วยในเรื่องการปฏิรูปสื่อหรือยกระดับการบูรณาการแก่ชุมชน

- งานวิจัยเรื่อง **แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย)**

วีระพงษ์ พลนิกรกิจ เสกสรร พรหมพิทักษ์และนิภากร กำจรเมฆกุล ศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์” ในปี 2545 โดยศึกษาเปรียบเทียบ 3 ส่วนคือ ส่วนที่หนึ่งสถานภาพของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ ในเรื่องดังนี้ 1) พัฒนาการของวิทยุชุมชน 2) โครงสร้างของวิทยุชุมชน 3) วิธีการดำเนินงาน 4) รูปแบบและเนื้อหาของรายการ 5) บทบาทของวิทยุชุมชน 6) การใช้ความพึงพอใจ ความต้องการและความคาดหวังของวิทยุชุมชน 7) การมีส่วนร่วมของชุมชน 8) สภาพปัญหาของวิทยุชุมชน ส่วนที่สองศึกษาปัจจัยแวดล้อมของชุมชนและส่วนที่สามศึกษาปัจจัยที่ทำให้วิทยุชุมชนเป็นกลไกในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

ผลการศึกษาของวีระพงษ์ พลนิกรกิจ และคณะ ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของวิทยุชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ ไว้ 22 ประการ ดังนี้

- 1) เป็นเครื่องมือถ่ายทอดบอกข่าวสารของหน่วยงานท้องถิ่น
- 2) ให้ข้อมูลข่าวสาร
- 3) ให้การศึกษา
- 4) เป็นเครื่องมือทางการเมือง
- 5) เป็นช่องทางกรรเรียนและสอบถามข้อมูล
- 6) การให้ความบันเทิง
- 7) เป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชน
- 8) อนุรักษ์ไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์
- 9) สะท้อนปัญหาสังคม
- 10) เวทีแสดงความคิดเห็น
- 11) เตือนภัย
- 12) ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและธรรมเนียมประเพณี

- 13) ชัดเกล้าทางสังคม
- 14) ระดมความร่วมมือ
- 15) เป็นพลังทางเศรษฐกิจ
- 16) เป็นสื่อกลางประสานงาน
- 17) เป็นช่องทางติดตามตรวจสอบปัญหาที่ประชาชนร้องเรียน
- 18) ประสานสามัคคี
- 19) วิพากษ์วิจารณ์การเมือง
- 20) ปลุกจิตสำนึกให้รักมาตุภูมิ
- 21) เผยแพร่หลักธรรมคำสอน
- 22) เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในครอบครัว

จากบทบาททั้ง 22 ประการได้พบสิ่งที่น่าสนใจคือ

1) บทบาทที่ปรากฏและบทบาทที่ขาดหาย บทบาทของวิद्यุชุมชนทั้งสองจังหวัดมีบทบาทบางอย่างที่ร่วมกัน เช่นเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสาร บทบาทด้านให้การศึกษา บทบาทให้ความบันเทิง เป็นต้น แต่ในขณะที่เดียวกันจะมีบทบาทบางอย่างที่ปรากฏเฉพาะในวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์แต่กลับไม่ปรากฏในวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา เช่น บทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์การเมือง บทบาทในการเผยแพร่คำสั่งสอนของพุทธศาสนา บทบาทในการปลุกจิตสำนึกให้รักหวงแหนมาตุภูมิของตนและบทบาทในการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในครอบครัว คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ว่าบทบาทการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองนั้นเป็นการแสดงบทบาทที่ส่งผลกระทบต่อผู้บริหารของรัฐทั้งในระดับท้องถิ่นและประเทศ หากไม่มีข้อมูลที่นำเชื่อถือมากพอ ผู้ดำเนินรายการไม่มีความชัดเจนในการจัดรายการ หรือผู้บริหารสถานีไม่ใจกว้างพอ วิद्यุชุมชนคงไม่สามารถแสดงบทบาทดังกล่าวได้

2) บทบาทที่มากและบทบาทที่น้อย ผลการวิเคราะห์สรุปว่า บทบาทที่วิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แสดงออกอย่างมากเหมือนกันคือ บทบาทในการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารของหน่วยงานท้องถิ่นและบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งบทบาททั้งสองนี้ไม่แตกต่างจากวิทยุสาธารณะ

ส่วนบทบาทที่แสดงได้น้อยนั้นในกรณีของวิद्यุชุมชนคนโคราช คือ บทบาทในการเป็นช่องทางติดตามตรวจสอบ (monitor) ปัญหาที่ประชาชนร้องเรียนและบทบาทในการประสานสามัคคีในชุมชน

หากพิจารณาการแสดงผลตามทิศทางการไหลของข่าวสาร 3 ลักษณะคือ การไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง (top-down flow) การไหลของข่าวสารจากล่างขึ้นบน (bottom-up flow) และการไหลของข่าวสารในแนวนอน ผลการศึกษาพบว่า วิद्यุชุมชนทั้งสองจังหวัดยังคงแสดงบทบาทที่มีทิศทางการไหลของข่าวสารจากบนลงล่างเป็นหลัก โดยมีบทบาทที่มีทิศทางการไหลของข่าวสารตามแนวนอนและจากล่างขึ้นบนเป็นเพียงบทบาทเสริมเท่านั้น

วีระพงษ์ พลนิกรกิจและคณะ เสนอไว้ว่า วิद्यุชุมชนต้องเพิ่มบทบาททิศทางการไหลของข้อมูลข่าวสารตามแนวนอนและจากล่างขึ้นบน 3 บทบาทคือ 1) การเป็นเวทีแสดงความคิดเห็น 2) การเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชน 3) การเป็นช่องทางร้องเรียนและสอบถามข้อมูล

- **งานวิจัยเรื่อง การวิจัยเพื่อสรุปบทเรียน: กระบวนการเตรียมกลุ่มวิद्यุชุมชน จ. ปัตตานี (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย)**

ชาลิสมา มากแผ่นทอง ศึกษาวิจัยเพื่อสรุปบทเรียนเกี่ยวกับกระบวนการเตรียมกลุ่มวิद्यุชุมชน จ. ปัตตานี ในปี 2547 ด้านที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ได้ใช้เกณฑ์เรื่องเป้าหมายของการสื่อสารเป็นเกณฑ์ ผลการศึกษาพบว่าเป้าหมายการสื่อสารที่ปรากฏในรายการมี 5 ประเภทเรียงตามลำดับมากไปน้อยดังนี้

- 1) เพื่อแสดงออกถึงตัวตนของท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ
- 2) เพื่อถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารโดยทั่วไป เป็นข้อมูลข่าวสารที่ตอบสนองความเป็นอยู่และชีวิตประจำวันของประชาชนในท้องถิ่น
- 3) เพื่อระดมความร่วมมือ โดยหยิบยกปัญหาของชุมชนขึ้นมาพูดคุยและชักชวนให้ผู้ฟังมาร่วมกันแก้ไข
- 4) หน้าที่เพื่อการประชาสัมพันธ์
- 5) หน้าที่ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ผู้วิจัยเห็นว่า วิทยุชุมชนเป็นสื่อที่มีประโยชน์บนเงื่อนไขที่ชุมชนได้เข้ามาเป็น
ผู้ดำเนินการอย่างแท้จริง เพราะสามารถเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน สร้าง
พลังให้แก่สังคม ถ่ายทอดความรักและความห่วงใยในสังคมและชุมชน และเป็นเครื่องมือที่เสริม
พลังการแสดงออกของประชาชนระดับรากหญ้าได้

